
İSLAM HUKUKU AÇISINDAN BITCOIN VE KRİPTO PARA

Alpaslan ALKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Orcid id: 0000-0003-3401-7073

Öz

Para kavramı ihtiyaçlara ve teknolojiadaki gelişmelere bağlı olarak tarih boyunca değişim göstermiştir. Mallar, altın, gümüş, banknotlar, elektronik para hepsi paranın rolünü oynamıştır. Blockchain teknolojisinin doğuşu, Bitcoin adı verilen eşler arası ödeme sistemine yenilikçi, merkezi olmayan bir sistem oluşturmuştur. Kripto para sistemi internet ağı üzerinden doğrudan iki taraf arasında herhangi bir aracı kurum olmaksızın gerçekleştirilmektedir. Bu sistemde herhangi bir devlet otoritesinin kontrol ve sorumluluğu da bulunmamaktadır. Devletin kontrol imkanı olmaması bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada farklı yaklaşımlar arasında karşılaştırmalarda bulunarak İslam hukuku açısından konuya temas etmeye gayret gösterilecektir. Kripto para ve Bitcoin, İslam hukuku hükümleri çerçevesinde değerlendirilerek, bunların para fonksiyonunu sağlama durumları incelenmekte ve ekonomik hayata getireceği avantaj ve dezavantajlar belirlenmektedir. Kripto parayla ilgili mevcut risklerin ise giderilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Para, Elektronik para, Dijital para, Kripto para, Blockchain, Bitcoin.

CRYPTOCURRENCIES AND BITCOIN FROM THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC LAW

Abstract

Money as a concept has changed throughout history, depending on needs and advances in technology. Goods, gold, silver, banknotes, electronic money have all played the role of money. The birth of blockchain technology gave rise to an innovative, decentralised peer to peer payment system called Bitcoin. The transactions are realizing peer-to-peer network system and the cost of transaction is almost nothing. On the other hand Bitcoin inholds some of problems stemming from its uncontrollable features by any authority such as government, central banks etc. This article will try to address the subject from an Islamic law perspective by comparing different approaches. the associated risks with Bitcoin, the Maqāşid al-Sharia framework are considered to determine whether Bitcoin fulfils the Islamic ideals of an Islamic economic function. Bitcoin is further assessed in terms of the principles of Islamic moral economy

Key Words: Islamic law, Money, Electronic currency, Digital money, Crypto currency, Blockchain, Bitcoin.

1. GİRİŞ

İnsanların önceleri ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik yaptıkları ticari işlemler tarih serüveni içerisinde değişimlere uğramıştır. Ticari işlemlerde kullanılan yöntemler ve dolayısıyla para kavramı zamanla farklılaşmış ve nihayetinde bilgisayar teknolojisi sayesinde kripto para çeşidi ticari piyasada adından söz ettirmeye başlamıştır. Yaygınlaşan internet kullanımıyla daha çok bilinir hale gelen sanal paraların hukuki ve dini boyutlarının da araştırılmasına ihtiyaç hasıl olmuştur. Bu sebeple çalışmada öncelikle İslam hukukunun para kavramına yaklaşımı ve kripto para kavramı üzerinde durulduktan sonra kripto paranın İslam hukuku açısından para olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu açıklanmaya çalışılacaktır.

2. PARA

İnsanlık tarihinde önemli bir işlevi bulunan para, ortaya çıktığı günden bu yana şekil ve kullanım amacı açısından farklı aşamalardan geçerek ve gelişerek bugünkü boyutlara ulaşmış durumdadır. Önceden paranın üretildiği madeniyle ilgili tartışmalar yaşanırken çağımızda para elden ele dolaşan somut bir madde olmaktan çıkarak dijital ortamlarda üretilen sanal bir tedavül aracı haline dönüşmüştür.

2.1. Para Kavramı

Para, bir toplumda, herkes tarafından ortak değer ölçüsü ve mübadele aracı olarak kabul edilen bir nesne (Orman, 2015:11) şeklinde tanımlanabildiği gibi, devletçe bastırılan, üzerinde itibarî değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı (TDK, 1989:2/1158; Erdoğan, 2013:467) veya borç ödemede umumun kabul ettiği bir şey veya mal (Hasenî, 1996:24) şeklinde tanımlar yapılmaktadır. Paranın herkes tarafından kabul ediliyor olması önemli bir özelliğidir. Bu kabul edilme kendiliğinden veya devlet zoruyla olabilir. Devletin bir şeyi para olarak kabul etmesi ve insanların da bunu kullanması durumunda, o para olur (Orman, 2015:12; Samuelson, 1982:306). Ancak yeni-klasik iktisatçıların, bir nesnenin para olarak kabulü için devletçe basılma zorunluluğu olmadığı, bankaların, hatta özel ticari kuruluşların kendi paralarını çıkarabilecekleri görüşünde oldukları da ileri sürülmektedir (Ateş, 2014:132).

Bir şeyin para vasfını kazanabilmesi için ortak değer ölçüsü, mübadele aracı, tasarruf ve borç ödeme vasıtası olma fonksiyonlarını sağlaması gerekmektedir (Hasenî, 1996:24-30; Orman, 2015:17-18; Gözübenli, 1987:72). Bununla beraber klasik para teorisinde ise, paranın sahip olması gereken, taşınabilirlik, dayanıklılık, bölünebilirlik, homojenlik, taklit edilememek şeklindeki beş niteliğe vurguda bulunmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2002:5-6). Bunlara zaman bakımından geleceği ön görme, tasarruf ve hâkimiyet aracı olma fonksiyonlarının da eklenebildiği görülmektedir (Doğan, 2018:228).

2.2. Paranın Tarihiçesi

İnsanların, realitede olmasa bile, en azından teorik olarak, hiç para kullanmadıkları bir dönemin var olduğu kabul edilir. Buna “aynî mübadele” dönemi denir. Bu devrede trampa usulü mallar, mallarla mübadele edilirdi. Trampa, alış verişte bir mal bedelinin bir başka mal ile ödenmesidir. Trampa sistemi, ilk çağlarda tarafların aldıkları ve sattıkları malı değerlendirmelerine fırsat verecek bir kıymet ölçüsüne dayanmaksızın yürütülmüştür. Bunun ikinci adımı olarak insanlar, malın değerini belirlemek için, elden ele dolaşmayıp

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

yerinde duran ortak bir mal tespit etmiş, sonra da diğer malların fiyatını ona kıyaslayarak belirlemişlerdir. Daha sonra, malların saklanması, taşınması ve değerinin takdir edilmesi gibi malın malla mübadelesindeki zorluklar insanları bunları telafi edecek başka vasıtalar aramaya sürüklemiş ve zamanla birtakım madenler para olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece tedrici olarak para dediğimiz şey meydana gelmiştir (Ergin, 1969:19-24; Orman, 2015:14-16).

Süreç içerisinde taşınma, bölünme, dayanıklılık ve standart değer ifade etme bakımından ortaya koyduğu kolaylıklar, madeni paralara rağbeti artırmıştır. Başlangıçta tartı ile mübadelesi gerçekleştirilen madeni paralar, bilahare belli vezinde, belli ayarda ve belli işaretler taşıyan kullanımını daha kolay olan sikke formuna sokulmuştur Bundan sonra para artık tartılarak değil, sayılarak hesap edilmeye başlanmıştır (Orman, 2015:16). İlk paranın M.Ö. 2900 yıllarında kullanıldığı yapılan kazılardan anlaşılacakla beraber M.Ö. 2000 yıllarında altın ve gümüşün para olarak ilk kez Babilliler tarafından kullanıldığı belirtilir. Daha sonra M.Ö. VIII. yy'da Lidyalıların madenleri yumurta şeklinde para olarak kullandığı ve Lidya kralı Gyges ve Croesos'un Anadolu'da ilk para basanlar arasında yer aldığı, Asur hükümdarlarından Sennashareb'in ise gümüş külçelerden en eski sikkeleri bastırıldığı nakledilir. Bu tarihten sonra altın ve gümüşün para olarak kullanılması yaygınlaşmış ve milattan sonra üçüncü asırda tedavülü kesinlik kazanmıştır. İlk tedavül eden paralar, metal sikkelerden yapılmıştır. Bunlar arasında gümüş sikkeler, XX. yy. öncesinde en çok kullanılan metal olma özelliğine sahip olmuştur (Ergin, 1969:24-25, 45). Bütün milletlerin kendilerine has birer parası olmuştur. Mesela, Habeşliler uzun zaman tuzdan parayı, İngilizler katır boncuğu denilen beyaz bir boncuğu, Kuzey Afrika halkı sincabın renkli derisini para olarak kullanmış, Aristo zamanında Yunanlılar demirden, Çinliler bakırdan, İberiler kalaydan parayı icat etmişlerdir. Bu madenî paralar arasında bakır para diğerlerinden daha fazla revaç bulmuştur (Miras, 1980:V/72).

3. İSLAM HUKUKUNDA PARA

Para lügatte, karşılık, ücret, bedel, fiyat, değer, paha ve kıymet anlamlarına gelmektedir (Feyyûmî, ty:485). İslâm Hukuk literatüründe geniş anlamda, "ticari bir mübadelede malın bedeli konumunda olan ve insanın zimmetinde borç olarak sabit olma özelliğini taşıyan mallara para denir" (Serahsî, 1983:XIV/2; İbnü'l-Hümâm, 1316h:V/368; İbn Âbidîn, 1987:IV/165, 243; Mecelle, md:152; Bilmen, 1986:9).

Her türlü mislî mal bu tanımın kapsamına girer. Bu mislî mallar da, tedavüldeki paralarla ölçülen, tartılan ve sayılabilen birimleri birbirine yakın yani bugünkü ifadeyle standart dediğimiz mallardır. Kıyemî mallar ise mübadelede satılık mal (mebi') konumunda olup semen özelliği taşımazlar (İbn Âbidîn, 1987:IV/165, 243; 1984:11/63, 413).

Bankacılığın İslâm dünyasında yaygınlaşmasıyla birlikte bazı İslam hukukçuları da bir şeyin para olabilmesi için insanların mübâdelesini ve devletin kanun gücünün gerekli görmekteirler. Buna göre para, devletin kabul ettiği ödeme aracıdır. Zira devlet gücüyle desteklenen ve mübâdele aracı olarak kabul edilen nesnelere güven duyulmakta ve bunlar para fonksiyonunu tam icra edebilmektedir (Hasenî, 1996:22; Keleş, 1998:93).

3.1. İslâm Hukukunda Para Çeşitleri

İslâm'dan önce, Arabistan'da özel olarak basılmış paralar mevcut olmayıp, komşu devletlerin, özellikle de Bizans altın dinarı ve İran gümüş dirhemi kullanılıyordu. Bunların dışında Yemen ve Mağrib dirhemleri de kullanılmaktaydı. Hz. Peygamber devrinde de, yeni bir para basma yoluna başvurulmayıp, o zamana kadar Arap Yarımadası'nda kullanılan paralar kullanılmaya devam etmiştir (Miras, 1980:V/36-111; Hamidullah, 1990:II/985; Gözübenli, 1987:70; Erkal, 1987:161; Hasenî, 1989:78).

3.1.1. Saf Altın ve Gümüş Paralar

Asr-ı Saâdette tedâvülde olan paralar altın ve gümüş paralardı. Araplar saf altından basılan madeni paraya dinar, saf gümüşten basılana da dirhem adını veriyorlardı. Dinarlar Bizans, dirhemler de İran parası idi. Mısır ve Suriye'de Doğu Roma dinarları, Irak'ta İranlıların dirhemleri tedâvül etmekteydi. Hicaza dinar ve dirhemler çoğunlukla buralardan geliyordu. Her bir dinar o devirde on dirhem (1/10) değerinde olup, ağırlıkları ve değerleri farklı iki ayrı dirhem çeşidi tedâvülde idi (Miras, 1980:V/36-47; Hamidullah, 1990:II/985; Hasenî, 1989:78).

Dirhemlerin üzerinde Kistrânın, dinarların üzerinde de Herakliyus ve Kostantin gibi İmparatorların resimleri bulunmasına rağmen, Hz. Peygamber, câhiliyye devrinden beri kullanılan para ve ölçü birimlerinde herhangi bir değişiklik yapmayıp, onları olduğu gibi bırakmıştır. Bu devirde kullanılan dinar ve dirhemler mal para idi. Yani paranın üzerinde yazılı olan resmi değeri ile madeni kıymeti eşit idi (Miras, 1980:V/111; Hasenî, 1989:78; Gözübenli, 1987:70-72).

Asr-ı Saâdette tedavüldeki paraların kıymetleri sayı ile değil, tartı ile bilinirdi. Başlangıçta Medine halkı dirhemde aded ile muamele yaparlardı. Hz. Peygamber dirhem ve para hususunda adede değil tartıya itibar edilmesini tavsiye edince, onlar da Mekkelilerin tartısını esas alarak, basılmış paraları tartıyla muameleye tabi tuttular (Miras, 1980:V/39). Ayrıca külçe halinde altın ve gümüşler de ödemelerde kullanılmıştır (Hamidullah, 1990:II/985; Erkal, 1987:162).

Hız. Ebû Bekir halife olduğu zaman, o da aynen Hz. Peygamber gibi halkın kullandığı paralara hiç dokunmamıştır (Miras, 1980:V/47; Hasenî, 1989:83). Hız. Ömer zamanında ise, Suriye ve Mezopotamya'da gerçekleştirilen ilk fetihlerden sonra, bizzat Müslümanlar tarafından, ağırlık, şekil ve desen bakımından eskilerden hiç bir farklılığı bulunmayan yeni sikkeler bastırılmıştır. Bu arada bir müddet için piyasada kâğıt ve deriden yapılmış banknot nevinden paraların da yine Halife Hız. Ömer zamanında görüldüğü rivayet edilmiştir (Hamidullah, 1990:II/986).

Müslümanlara özgü ilk para, halis altın ve gümüş şeklinde Hicretin 75. yılında Abdülmelik b. Mervan tarafından basılmıştır (Miras, 1980:V/37; Hasenî, 1989:85). Bundan önce de bir takım paralar basılmış idi. Fakat bu paralar mahalli ve hususi olup, memleketin ihtiyaçlarını bütünüyle karşılayacak derecede değildi. Ülkede yine Bizans ve İran devletlerinin paraları tedavüldeydi. Yabancı paraların tamamen ortadan kaldırılarak Müslümanların kendi paralarının piyasaya hakim olması ancak Abdülmelik b. Mervan zamanında mümkün olmuştur. Ayrıca önceki basılan paralar İran ve Rum paraları şeklinde iken, Abdülmelik b. Mervan'ın bastığı paralar tartı, şekil ve

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

nakış olarak tamamen farklı şekilde olmuştur. Bu nedenle, Müslümanlara özgü ilk para olarak bunlar kabul edilmiştir (Miras, 1980:V/49).

3.1.2. Düşük Ayarlı Altın ve Gümüş Paralar (Mağşûş Paralar)

Madeni para sisteminde para adedini arttırabilmek için altın ve gümüşün içine başka madenler katılarak para basılır. Kendisine altın ve gümüş dışında başka madenler karıştırılmış bulunan bu madeni paraya “mağşûş para” denilirdi. Mağşûş paralar da Abdülmelik b. Mervan tarafından bastırılmaya başlanmış olup katkı oranı fazla olan maddeye göre işlem görmekteydiler (Hasenî, 1989:88-89; Döndüren, 1987:188; Bayındır, 2016:144).

3.1.3. Diğer Madeni Paralar (Felsler)

Fels “akçe, para, mangır” anlamında, olup İslâm’ın ilk devirlerinden itibaren bakır ve bronz madenlerinden basılan bütün paralara “fels” adı verilmiştir. Felsler, bazen tartı, bazen de aded ile muamele görmüşlerdir (Miras, 1980:V/73; Döndüren, 1987:189; Hasenî, 1989:91; Artuk, 1995:XII/309).

Abdülmelik b. Mervân’ın para sisteminde yaptığı yenilikler altın ve gümüş sikkelerden sonra bakır sikkelere de uygulanmış ve böylece belirli bir ölçü, şekil ve nakış esas alınarak yeni felsler basılmıştır. Bu şekilde basılan ilk fels de h.87/m.706 tarihli bir bakır sikkedir (Erkal, 1987:167; Artuk, 1995:XII/310).

Hakîki bir kıymete sahip olmayıp, îtibârî bir değeri olan felslerin öz kıymeti resmi kıymetinden düşüktür. Bunlar değerlerini koruyup tedavülde oldukları sürece paradırlar. Değerlerini kaybedip dolaşımdan kalkınca ticari eşya olarak ancak maden değeri kadar bir değere sahip olurlar. Eşyanın değer ölçüsü oldukları için para sayılan felsler, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf’a göre, insanların para olarak itibar etmesiyle para oldukları gibi, insanların para olarak itibar etmemesiyle de geçersiz olmaktadır (Serahsî, 1983:XIV/25; İbnü’l-Hümâm, 1316 h:V/282, 287-288 Miras, 1980:V/74).

3.1.4. Kağıt Paralar

Kâğıt paralar, kâğıttan üretilen ve üzerinde yazılı değerlerle dolaşımda bulunan ödeme araçlarıdır. Üzerlerinde yazılı itibari değer dışında hiç bir gerçek değere sahip değillerdir (Bayındır, 2016:145). Altın ve gümüşün para olabileceği inancının halk vicdanına yerleşmiş olmasından dolayı İslâm ülkelerinde yakın zamana kadar yürürlüğe konamamıştır (Tabakoğlu, 1987:82). İlk kâğıt para Osmanlı Devletinde “Kaime-i Mûtebere-i Nakdiyye” ismiyle 1840 tarihinde çıkarılmıştır (Gözbenli, 1987:76; Hasenî, 1989:93). Mübadele vasıtası ve eşyaya değer olması sebebiyle kağıt paralar da para olarak kabul edilmiştir (Miras, 1980:V/78; Bilmen, 1986:331; Bayındır, 2016:158).

3.1.5. Kaydî Paralar

Müslümanlar sarraflık ve cehbezlik* gibi işlerle uğraşıyorlardı. Cehbezler tıpkı banka gibi mevduat topluyorlar, kredi veriyorlardı. Hazine ve kısmen Merkez Bankası özelliği olan Beytülmal yanında IV/X. yüzyılın başlarında oluşturulan Divanu’l-Cehbez tıpkı bir Merkez Bankası gibi

---

* Eskiden piyasada sarraflık, devlet maliyesinde ise başta para ayarı olmak üzere, çeşitli malî işleri yapan kimselere verilen ad (Yeniçeri, 1993:VII/222; Erdoğan, 2013:68)).

çalışıyordu. Fıkıhçılar tarafından tartışma konusu olmasına rağmen ticari işlemlerde sâkk (çek) ve suftace (poliçe) kullanılıyor, bunlarla paranın naklindeki zorluklar bertaraf ediliyordu. Avrupa, haclı seferleri vasıtasıyla İslâm ülkelerindeki bu para, kredi ve bankacılık tecrübesinden faydalanmıştır (Tabakoğlu, 1987:82).

3.2. Paranın Fonksiyonları

a) Para bir mübadele aracıdır Paralar revaçta oldukları zaman mübadele vasıtası olurlar. Paraların revaç bulması ise, kirada bedel olması, borçların onunla ödenmesi ve alış verişte değer olmasıdır (Cessâs, 1986:III/170; Serahsî, 1983:XIV/2; Samuelson, 1982:310; Ergin, 1969:30; Orman, 1987:7; Hasenî, 1989:30).

b) Para değer ölçüsüdür. Bedel olma özelliği de paranın değer ölçüsünü ifade eder. Aynı ile bir değeri olmayan bir nesne ancak izafi yönü ile değer ölçüsü olur. Çünkü paranın bizatihi aynı yani şekli ve özü tüketilmez. Onun değeri işlem görür. Değer malların kıymetlerinin bilindiği ölçüdür. Malların kıymetleri de para ile bilindiğinden, para malların değeri olmuştur (İbn Rüşd, 1985:II/130; İbn Kayyım, ty:156; Ergin, 1969:31; Hasenî, 1989:31; Orman, 1987:7; Özcan, 1989:96).

c) Para ödeme aracıdır. Mübadelede bedel olması, onun ödeme aracı olduğunu gösterir. Para bir mübadele vasıtası olmaksızın, hediye olduğu gibi tek taraflı bir ödeme aracı da olabilmektedir (Serahsî, 1983:XIV/2; İbnü'l-Hümâm, 1316h:VI/259; Orman, 1987:7; Hasenî, 1989:36; Özcan, 1989:96).

d) Para değer saklama vasıtası yani tasarruf aracıdır. Böylece para, mevcut bir değer zaman içinde, şimdiden geleceğe taşınmasını ve saklanmasını mümkün kılmaktadır (Ergin, 1969:32; Samuelson, 1982:310; Orman, 1987:8; Hasenî, 1989:32). Bu özelliğe "*Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenler*" (K.Kerîm, Tevbe:9/34) ayetinde de işaret edilmektedir.

e) Para geleceği tahmin etme vasıtasıdır. Hesaplar para ile görüldüğü zaman ilerisi için tahminler yapılabilmektedir. Yani geleceğe yönelik ekonomik gelişmelerde mali yapıyı düzenleme aracıdır (Orman, 1987:8).

f) Para, iktisat politikası aracıdır. Günümüzde para arzını ayarlayarak iktisadi hayatı düzenlemek veya etkilemek mümkün olabilmektedir (Orman, 1987:8).

3.3. İslâm Hukukunda Para İle İlgili Hükümler

a) Bütün boyutları ile para olan bir mübadele aracı ticari bir işlemde vadeli olabilir. Ancak her iki bedelinde para olduğu sarf alış verişi ile parası peşin ödenen selem anlaşmasında paralar vade kabul etmez (Zühaylî, 1989:V/272; Özcan, 1989:90).

b) Teslim alınmadan önce her hangi bir nedenle paranın helak olması alış verişin feshedilmesine sebep olmaz. Çünkü para misli ile zimmette sabit olan bir birim değerdir (Zühaylî, 1989:V/273 Özcan, 1989:90).

c) Satıcının teslim almadan önce alacağı paradaki tasarrufu caizdir. Bu durum semenin borç olarak zimmette sabit olması halindedir (Zühaylî, 1989:V/273; Özcan, 1989:90).

d) Para tayin ile taayyün etmez. (Serahsî, 1983:XII/121; Merginânî, 1316h:V/281; İbnü'l-Hümâm, 1316h:V/281; Özcan, 1989:92). Yani ticarete paranın maddi şeklinin belirlemekle belirlenmesi geçerli değildir. Çünkü

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

zimmette birim değeri sabittir. Bu nedenle bir mal veya hizmet satın alırken sözleşme sırasında gösterilen paranın bizzat kendisini vermek gerekmez. Zira sözleşmede paranın kendisi değil, temsil ettiği satın alma gücü önemli olur (Bayındır, 2016:156; Özcan, 1989:92).

4. KRİPTO (ŞİFRE) PARA VE BITCOIN

Kripto (şifre) para, merkezi olmayan ve bireyler arasında internet ağı üzerinden doğrudan kişiden kişiye (peer to peer) banka gibi araçlara gerek duyulmadan transfer edilebilen dijital bir paradır. Bu sistemde ödemeler bir finans kurumuna gitmeden doğrudan karşı tarafa gönderilmektedir. İlk sanal para olmamakla beraber ilk kripto (şifre) para olan Bitcoin 2008 yılında ekonomi piyasasına dahil oldu. Ancak bitcoin sistemi ilk çıktığı yıllarda toplumun çoğunluğu tarafından bilgi ve alt yapı yetersizliğine dayalı olarak ya hiç anlaşılmamış veya sınırlı sayıda kişi tarafından değerlendirilebilmiştir. Bu bağlamda bitcoinin reel ekonomiye efektif olarak dahil olduğu 2008 yılından 2018 yılına yaklaşık olarak 10 yıl geçmesine rağmen bu sanal paranın piyasadaki payının diğer paralar karşısında piyasadaki sirkülasyon oranının ancak %2 derecesine ulaştığı belirtilmektedir. İnsanların kripto para sisteminin işleyişi konusunda yeterince bilgi edindikçe bu sisteme dahil olmaya başlayarak sistemin yayınlamasını hızlandıracağı ve kripto paraların gelecekte toplumun ekonomik yaşamında varlıklarını daha da hissettireceği öne sürülmektedir. Ancak toplumun bilgisayar, ekonomi ve kripto şifreleme konusundaki eksikliklerinin yanı sıra sahte saadet zincirlerinin insanların kafasında oluşturduğu şüphe ve önyargıların bu tür sanal sistemlerin yayılmasının önündeki temel engeller olduğu varsayılmaktadır (Alpago, 2018:413-416).

4.1. Kripto (Şifre) Para

Kripto para (cryptocurrency), şifreli para demektir. Şifre para kavramı ise paranın yapım ve iletiminin kriptoloji (cryptography, şifre bilimi) ile ve merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymaksızın gerçekleştirilebileceğine dayanan sistemi ifade etmektedir. Bu para şifreli bir şekilde oluşturulmakta ve paranın alınıp satılması da ancak şifre sayesinde mümkün olabilmektedir. Dijital ortamda üretilip yine dijital ortamda işlem görmesi nedeniyle sanal para da denilmektedir (Alpago, 2018:414; Doğan, 2018:237).

Kripto para ya da sanal para, Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından "Bir merkez bankası, kredi kuruluşu ya da e-para kuruluşunca ihraç edilmemiş, bazı durumlarda paraya alternatif olarak kullanılabilen bir değer dijital temsili" şeklinde tanımlanmıştır (ECB, 2015:6). Bu tanım kripto paraların arkasında herhangi bir devlet ya da resmi otorite bulunmasına dair bir zaruret ön görülmediğine işaret etmektedir (Doğan, 2018:235).

Sanal para ve elektronik para sık sık karıştırılan, ancak anlamları farklı kavramlardır. Elektronik para banka hesaplamalarına muhtaç olmadan işlemlerde paranın kıymetinin elektronik biçimde teknik bir cihaza depo edilmesi, ödemelerde ise "hamiline yazılı bir senet" gibi kullanılmasıdır. Ödeme veya fon transferi bankalar arası ödeme sistemlerinde elektronik şekilde gerçekleştirilmektedir. Elektronik para, kâğıt paranın varlığının yanında gelişen, elektronik biçimde muhafazası ve transferi esas kabul edilen, itibari kâğıt paraların temsili görünümündedir. Elektronik paranın uygulama biçimleri, debit kartlar, değer depolanmış kartlar ve elektronik nakittir. Değeri

depolanmış kartlarda daha önce yüklenmiş değer ile işlem yapılabilmektedir. Elektronik nakitin çok sayıda örnekleri bulunmaktadır: E-cash, CyberCash, Netcash, Mondex, GeldKarte, Proton, CASH, Netchex, Mini-Pay, Millicent gibi (Yüksel, 2015:183-190; Doğan, 2018:235).

Elektronik para hesap birimi Euro, Dolar, Türk Lirası gibi geleneksel, yasal tedavülü bulunan para birimleri olup sanal para birimleri Linden Dolar, Bitcoin gibi sonradan icat edilen ve yasal tedavülü bulunmayan para birimleridir. Elektronik para, onu çıkaran dışındakiler tarafından kabul edilmekte, sanal para birimleri ise sanal bir topluluk içinde kabul edilmektedir. Elektronik para yasal olarak düzenlenmekte iken sanal para birimlerinin kanuni düzenlemesi bulunmamaktadır. Elektronik parayı yasal kuruluşlar çıkarırken, sanal parayı finansal alanda olmayan ve kimliği belirsiz özel kişiler çıkarmaktadır. Elektronik paranın arzı sabittir, sanal para ise paranın arzı sabit olmayıp onu çıkaranın kararına bağlıdır. Elektronik paranın itibari değeri garanti edilmişken sanal para garanti edilmemiştir. Elektronik para, denetim altındadır. Sanal para ise denetim yoktur (Yüksel, 2015:197).

4.2. Kriptoloji ve Blockchain Teknolojisi

Kriptoloji, dijital ortamdaki bilgilerin gizliliğini, bütünlüğünü ve güvenliğini şifreleme sistemi ile sağlamayı amaçlayan bir bilimdir. Bu sistemde söz konusu gizliliğin etkin bir şekilde sağlanması kullanılan anahtarın uzunluğu ile yakından ilgilidir (Yılmaz, 2007:139-140; Ateş, 2016:352). Şifreleme sistemi ile oluşturulan sanal para, Blockchain (blok-zincir) adı verilen dijital kayıt sistemine kaydedilir ve böylece kripto para üretilmiş olur. Dijital kayıt sistemi olan Blockchain'a kripto paranın küresel işlem defteri de denilmektedir. Blockchain bir varlığı ıslak imzasız ve elden ele geçirmeden güvenli şekilde muhafaza ve transfer etmeyi sağlayan, kendi kendini denetleyebilen bir dijital değer ekosistemi olup sistemi kullanan tüm üyelerde kayıtların tamamı blok zincirler halinde mevcuttur ve bu da tahrifata karşı önemli bir güvence olarak görülmektedir (Alpago, 2018; 414; Doğan, 2018:236).

Blockchain teknolojisinde, her bir kullanıcıya atanmış özel bir anahtar ve diğer tüm kullanıcılarla paylaşılan genel bir anahtar kullanılır. İşlem, sanal parayı alacak olanın kendi genel anahtarını paranın mevcut sahibine göndermesiyle başlar. Para bir algoritmanın dijital imzasıyla transfer edilir. Genel anahtarlar, blok zincirde saklanan şifrelenerek üretilmiş adreslerdir. Her para bir adres ile ilişkilendirilir ve şifreli ekonomide her bir işlem, basitçe sanal paranın bir adresten diğerine değiş-tokuşudur. İşlemler izlenebilir olmasına rağmen, işlemi yapan kişilerin kimliği sistemde görülmemektedir. Kimin para gönderdiği, parayı kimin aldığı bilinmemektedir. Bu gizlilik bazen yasadışı faaliyette rol oynamasına da sebep olabilmektedir (Doğan, 2018:237; Turan, 2018:4).

4.3. Kripto Para Çeşitleri

Günümüzde çok sayıda kripto para çeşidi bulunmaktadır. Bunların ilki ve en yaygını "Bitcoin" dir. Bitcoin dışında Ethereum, XRP, Bitcoin Cash, Stellar, EOS, Litecoin, Cardano, Tether, Monero, TRON, Dash, IOTA, Binance Coin, NEO, Ethereum Classic, NEM, Tezos, Zcash, VeChain gibi farklı adlar altında sayısı her gün değişmekle beraber 11 Kasım 2018 tarihli veriler itibarıyla piyasada 2094 farklı kripto para işlem görmektedir, bu kripto paraların toplam piyasa değeri 212.224.536.148 ABD doları olup günlük işlem hacmi 12 milyar ABD

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

dolarıdır. Bitcoin ise kripto para piyasasının %52.3'ünü oluşturmakta ve yaklaşık 111.141.888.374 milyar ABD doları piyasa değerine sahiptir (<https://coinmarketcap.com>, 2018; Doğan, 2018:237).

Bitcoin, dijital para birimleri konusunda yol gösterici olmuş ve bundan sonra üretilen kripto paralar Bitcoin'den esinlendikleri için Alternatif Coin anlamına gelen "Altcoin" adı ile kategorize edilmiştir. Bu altcoinlerin çok büyük bir kısmının halihazırdaki kripto para birimi sistemlerinden hiç bir farkı olmadığından kripto para ekosistemi tarafından benimsenmemekte ve altcoin mezarlığına gitmektedirler (Ateş, 2016:360; Alpage, 2018:414).

4.4. Kripto Paraların Temel Özellikleri

Kripto paralar madenci (mining, miner) denilen bilgisayar kullanıcıları tarafından üretilmektedir. Bunlar para oluşturma (mining) işleminde yoğun işlemci gücüne sahip yazılımlar kullanmakta ve çok iyi bilgisayar teknik bilgisine sahiptirler. Özellikle hacker saldırıları karşısında hesapların korunması için şifreleme ve güvenlik önlemlerinin en üst düzeyde alınması ayrı bir önem arz etmektedir. Herkes kripto para platformlarında sanal para alıp satabilmektedir. Sanal para sahipleri ellerindeki paranın eğer yükselince kâr, değeri düşünce zarar etmektedirler. Kripto paralar hem oluşturucuları ve hem de mevduat sahipleri için daha çok mali bağımsızlık sağlamakta, herhangi bir kamu otoritesine vergi ve benzeri ödeme yapmadan değerlendirebilmekte ve bu paraların kabul edildiği şirketlerde mal ve hizmet satın alabilmektedirler. Kripto paraların kullanımı serbest piyasa kurallarının geçerliliği, engelsiz internet erişimi, vatandaşların eğitilmiş olması gibi etkenlerden önemli ölçüde etkilenmektedir (Alpage, 2018:419-420).

Kripto para sisteminde gizlilik ve şifre en önemli özelliktir. Bu sistemde adresler arasındaki işlemler halka açıktır ancak katılımcıların kimlikleri takma adlarla gizlenmiştir. Kişilerin kendilerine has şifreleri sayılar arasına gizlenmiş haldedir. Böylece katılımcılar görülebildiği halde onların cüzdanlarına girişler ve gerçek kimliklerine ulaşmak zorlaştırılmış olur. Satıcılar ve bitcoin üreticileri sahip oldukları bitcoin miktarını kendi şifrelerini kullanarak transfer eder. Böylelikle sanal paranın yeni sahibi kendi şifresini oluşturarak mülkiyeti ele geçirirler. Kripto paraların şifrelerinin çalınması ve hesabın hackerler tarafından ele geçirilmesi konusu sanal paranın en büyük riskleri arasında yer almaktadır. Sanal paranın güvenliğini sağlayan tek şey şifredir. Borçlu ve alacaklı arasında yasal açıdan kimse kripto para kabul etmek zorunda değildir. Çünkü yasalarda sanal paranın statüsü ve bu para ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Özellikle, vergi daireleri ve kamu kurumları bu para ile yapılacak ödemeleri henüz kabul etmemektedir. Bu durum kripto paralar için belirsizliğe ve spekülasyonlara sebep olmaktadır. En önemlisi de kripto para piyasasındaki dalgalanmalar her türlü kamu müdahalesinden bağımsız olduğundan kontrol edilememektedir. Aynı şekilde tüketici koruma kanuna da bu sistemdeki olası hak ihlallerini kapsamamaktadır. Bu sanal kripto para birimleri ve türev ürünler para piyasasında yeni oldukları için zamanla katılımcı oranı arttıkça bununla orantılı olarak sorunlar ve riskleri de artacaktır. Bu durumda bu sistemin kârlılığı yanı sıra bünyesinde çok bilinmeyenli riskler taşıdığı açık bir gerçektir (Alpage, 2018:419-422).

Her sistemde olduğu gibi kripto para sisteminin sağladığı avantajları ve

dezavantajı bulunmaktadır. Bu bağlamda, merkezi olmadığı ve herhangi bir devlet ya da merkez bankasına bağlı olmadığı için bağımsız olması, manipülasyon veya enflasyondan etkilenmemesi, doğrudan parayı kişi ya da kurum hesabına aktardığından herhangi bir aracı kuruma ihtiyaç duymaması, bankalar vb. finansal araçları aradan çıkarttığından dolayı işlem maliyetinin bulunmaması, hızlı ve direkt transfer sistemi ile zamandan tasarruf sağlanması, hesapların tamamen gizliliği, başkalarının üçüncü kişi ve/veya kurumların yazdığı ya da koyduğu kuralların altında olmaksızın özgürce işlem yapma imkanının mevcudiyeti ve enflasyon riskinin olmaması kripto paranın avantajları olarak görülmektedir (Sönmez, 2014:11-12; Alpago, 2018:425).

Ayrıca, fiziki bir yönü olmayıp sadece bir bilgisayar yazılımı ya da kodu olması, denetim yapacak bir kuruluşun ya da otoritenin olmayışı denetim yetersizliği ve bundan doğabilecek riskleri beraberinde getirmesi, arz edilen kripto para miktarının sınırlı olması nedeniyle paranın fonksiyonlarını gösterebilmesinin mümkün olmaması, para arzını artıran ve para bütünlüğünü sağlayan “madencilik” sisteminin sürdürülemez bir silahlanma yarışına yol açması, bir “muhasabe birimi” olarak kullanılmasının güçlüğü, dağıtılmış-defter sistemi kullanılmasının zorluğu, günlük değeri hakkında tam bir fikir verilememesinin yatırımcıları için ciddi fiyat riski taşıması, dijital formda olması nedeniyle ani kayıplara karşı savunmasız olması, sanal cüzdanlarda yaşanabilecek soygunlara ve internet korsanlarının ataklarına karşı açık olması, yapılan işlemlerin geri döndürülemez olmasından dolayı operasyonel hatalardan ya da kötü niyetli satıcıların suistimalinden kaynaklı risklere de açık olması, anonim olma özelliğinin özellikle vergi kaçakçıları, silah tüccarları, kumar, uyuşturucu, çocuk pornosu gibi yasadışı siteler üzerinde kontrolsüz ve limitsiz işlem yapılmasını kolaylaştırması gibi kripto paraların çok sayıda dejavantajlarının da bulunduğu ileri sürülmektedir (Sönmez, 2014:11-12; Alpago, 2018:425).

4.5. Bitcoin

Bitcoin, bir kullanıcıdan diğerine doğrudan iletilmesi mümkün olan (peer to peer, eşlerarası) şifreleme yöntemi ile kendi kontrolü, uygulamaları ve güvenliğini sağlayan şifre paranın (crypto currency) ilk örneği olan bir sanal para birimidir. İlk temellerinin atılışına dair çok sayıda iddia bulunmakla beraber itibari para sistemine alternatif olarak geliştirilen ve yeni bir dijital para sistemi olan Bitcoin 2009 yılında gerçek kimliği bilinmeyen Satoshi Nakamoto adını kullanan bir kişi ya da grup tarafından internette yayımlanan bir çalışma "Bitcoin: Eşler Arası Elektronik Nakit Sistem, Kasım 2008" (<https://bitcoin.org>, 2018) ile ilk kez tanıtılmış ve kullanıma açılmıştır. Bitcoin, herhangi bir resmi ya da özel kuruluş tarafından ihraç edilmeyen ve yine karşılığı için herhangi bir resmi ya da özel kuruluş tarafından güvence verilmeyen bir sanal para birimidir (Sönmez, 2014:8; Doğan, 2018:238).

Satoshi Nakamoto tarafından oluşturulan Bitcoin ilk tedavüle çıktığında yaklaşık olarak 1 bitcoin, 1 ABD penny (cent ya da kuruş) değerindeyken 2018 başlarında 1 bitcoin 17.000 ABD dolarının üzerine çıkmış ancak 2018 kasım ayı itibariyle 6.374 ABD doları seviyelerine gerilemiştir. BTC kısaltmasıyla gösterilen bitcoin 8 basamağa kadar bölünebilir. Yani 0,00000001 Bitcoin'lik alışveriş mümkündür. En küçük birime “Satoshi” denir ve 1 BTC 100 Milyon Satoshi yapar. Bitcoin üyeliği gerçekleştiren ve gerekli

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

ödemeyi yapan (bitcoin satın alan) bir cüzdan elde eder. Bu cüzdana "19kPehmWDpYe49ErNu9nfF7DztCKNxE74" gibi 34 karakterden oluşan bir hesap numarası verilir. Bu hesap numarası halka açık cüzdana sahip herkes tarafından açık bir şekilde görünebilir. Bu hesap numarası dışında birde şifre verilir. Şifre 51 karakterden oluşur ve istenirse QR şeklinde şifrelenir ve akıllı telefona yüklenebilir. Bu şifreyi ele geçiren herkes şifrenin ait olduğu hesaptaki tüm varlıkları ele geçirebilir. Bu yüzden kesinlikle gizli tutulması gerekir (<https://coinmarketcap.com>, 2018; Alpago, 2018:414-415).

Bitcoin üretim sayısı 21 milyon adet ile sınırlı olarak belirlenmiştir. Bunun 17.371.150 milyon adedi 11 Kasım 2018 itibarıyla kullanımdadır (<https://coinmarketcap.com>, 2018). Bitcoin'in, 21,000,000 adetlik üretim sınırına, üretiminin devam etmesi halinde ancak 2040 yılında ulaşabileceği öngörülmektedir. Zira bitcoin, kapsamlı bilgisayar algoritmalarıyla oluşturulan, anahtar şifrelerden oluştuğu ve yüksek işlemci performansı gerektirdiği için çok kolay şekilde üretilmemekte ve aralıksız çalışması halinde her 10 dakikada 25 bitcoin üretilmediği belirtilmektedir (Sönmez, 2014:8). Kalan miktardan her bir Bitcoin'in kullanıma girebilmesi için yapılan işlemlerin doğrulamasını sağlayan bir matematiksel problemin bilgisayarların işlemci gücünden yararlanarak çözülmesi gerekmektedir. Bu şifreyi çözen kişiler sisteme katkı sağlamak ve 12,5 Bitcoin ile ödüllendirilmektedir. Bu işleme "Bitcoin madenciliği" denilmektedir. Bu yöntem Bitcoin arzının kontrolsüz gerçekleştirmemesi için kurgulanmıştır. Bu şifreyi çözmek oldukça profesyonel bilgi ve çok güçlü teknik sistemsel donanım gerektirdiğinden sıradan bir kişinin yapabileceği bir iş değildir. Bu nedenle, Bitcoin kullanmak isteyen kişiler, internette kripto para satışı yapan sitelerden geleneksel para birimleri karşılığında sanal para satın alabilmektedir. İnternet üzerindeki bu kripto para borsalarında oluşan talebe bağlı olarak Bitcoin'in ulusal para birimleri karşısındaki fiyatı anlık olarak oluşmaktadır (Doğan, 2018:238).

Bitcoin, klasik para birimleri ve ödeme şekilleri ile karşılaştırıldığında, merkezi bir otoriteye bağlı olmaması, P2P teknolojisi ile işlem yapması, dijital bir ortamda hazırlanması ve kullanılması, arzında bir limitin olması, bilgisayar algoritmaları ile tasarlanan çok kompleks bir ürün olması, sınırlı bir kabul ve kullanım alanının bulunması, işlemlerin onaylanmasının yaklaşık 10 dakika alması, bitcoin hesaplarının herhangi bir kamu ya da özel kuruluşu tarafından sigortalanmaması gibi farklı temel özelliklere sahip olduğu söylenmektedir (Sönmez, 2014:8). Ancak gerçek para birimlerinin bitcoin'e çevrilmesinin mümkün olması ancak bitcoin'in tekrar gerçek para birimlerine çevrilmesinin ise ancak bitcoin almak isteyen biri olursa mümkün olması ile sistemden tamamen çıkılmak istendiğinde likidite azlığı nedeni ile bunun mümkün olmayabilecek olması da eleştiri konusu olmaktadır (Yüksel, 2015:203).

Bitcoin'in Avrupa Birliği'nin 2009/110 sayılı Elektronik Para Direktifi'ndeki tanıma uyup uymadığı konusunda da çeşitli tartışmalar olmakla beraber 2007/64 sayılı Ödeme Hizmetleri Direktifi'nin de kapsamına girmediği, Türk Hukukunda ise, 6493 sayılı Kanun bakımından bitcoin'in elektronik para tanımlanmasının tüm kriterlerini sağlamadığı belirtilmektedir (Yüksel, 2015:207). Diğer yandan bir ödeme aracı olabilmesi için bitcoin'in ulusal paralara olan bağımlılığının devam ettiği, yani değişimin ulusal para cinsinden gerçekleştiği, bu açıdan kripto paranın gerçek anlamda bir para

sayılamayacağı ileri sürülmektedir. Zira bitcoin paranın temel fonksiyonlarının tümünü eksiksiz bir şekilde bünyesinde barındıramamakta ve ulusal paralar olmadan işlemi tamamlanamamaktadır (Alpago, 2018:424).

5. İSLAM HUKUKU AÇISINDAN BITCOIN VE KRİPTO PARA

Kripto para gelişen teknolojiyle beraber gündeme gelen çok yeni bir uygulama olup daha tam olarak gelişimini ve yaygınlaşmasını tamamlayabilmiş değildir. Bu sebeple kripto paranın geleceğiyle ilgili bir takım belirsizlikler bulunmaktadır. Bu durum onunla ilgili net karar verebilmeyi de zorlaştırmaktadır. Ancak kısa zamanda finans piyasasında büyük işlem hacimlerine ulaşması çoğu insanın dikkatini ve ilgisini çekmektedir. Bu nedenle kripto paranın mevcut durumunun İslam hukuku açısından değerlendirilmesi elzem hale gelmiştir. Kripto para, piyasaya “para” olarak çıktığı için öncelikle İslam hukukunun parayla ilgili şartları bağlamında sonra ise İslam hukukunun genel prensipleri, fıkıh usulü ve alış veriş hükümleri çerçevesinde incelenmektedir.

İslam hukukunda mali mübadelelerin geçerli olabilmesi için “Ey iman edenler! Karşılıklı rızâya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin” (Nisâ, 4/29) ayeti doğrultusunda İslâm hukukçuları öncelikle akitlerde *ikrah*, *hezl*, *garar* ve *zarar*, *cehalet*, *gabn* ve *tağrir*, *galat*, *hile*, *haksız şart* (*fasid şart*) ve *faiz* gibi durumların bulunmaması gerektiğini belirtirler (Senhûrî, 1998:IV/126; Çeker, 2006:100-106; Apaydın, 1995:XII/417). Yine mali konularda hukukun gözetilmesini istediği a-malın revaçta, dolaşımda olması, b-malın açık olması belirsizliğin bulunmaması, c-malın korunması, d-malın isbâtı, e-adalet şeklindeki beş gayenin (Âşûr, 1996:250) gerçekleşmesine özen gösterilmelidir. Bu bağlamda kripto paranın da burada belirtilen akitlerin geçerlilik şartlarına ve hukukun gayelerine uygun olması öncelikli şartlardandır.

Kripto para olan “Bitcoin” piyasaya çıkmasının ardından bitcoin’in dini hükmü Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kuruluna sorulmuş ve bunun üzerine Kurul bitcoinle ilgili olarak; “Kullanıcılar arasında değişim ya da kıymet ölçüsü olarak genel kabul gören, kaynağı itibariyle kullanıcılara güven veren her türlü paranın kullanımı caizdir. Bu noktada önemli olan husus, para olarak bilinen değişim aracının kendi özünde yani üretim şeklinde, sürüm aşamalarında ve muhataplık niteliğinde büyük belirsizlik (garar) içerip içermemesi, bir aldatma (tağrir) aracı olarak kullanılıp kullanılmaması ve belli bir kesimin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine vesile olup-olmamasıdır. Son yıllarda ortaya çıkan ve birçok çeşidi bulunan, dijital-kripto paralardan her birini kullanmanın hükmünü yukarıdaki genel ilkeler doğrultusunda değerlendirmek gerekir. Buna göre kendi özünde ciddi belirsizlikler taşıyan, aldanma ve aldatma riski ileri düzeyde olan, dolayısıyla herhangi bir güvencesi bulunmayan ve kamuoyunda saadet zinciri olarak bilinen uygulamalar gibi belirli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine yol açan dijital kripto paraların kullanımı caiz değildir” (kurul.diyenet.gov.tr, 2018) mütalaasında bulunmuştur.

İslam hukukçusu Hayrettin Karaman da konuyla ilgili gazetede köşe yazısında özetle, kripto para arzının sınırlı olması nedeniyle fiyatının aşırı yükseldiği, kimlik bilgilerinin gizliliği ve bir otoritenin denetimi altında bulunmayışından yasa dışı işlemlere açık bir ortam oluşturması, para

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

transferindeki tüm araçları ortadan kaldırdığı için uyuşturucu ve silah ticaretine kapı araladığı, vergi kaçakçılığına zemin oluşturduğu, bunları engelleyecek ve takip edebilecek herhangi merkezî bir kuruluşun bulunmadığı hususlarından hareketle; “Devletlerin tekelinde ve kontrolünde olan çoğu karşılıksız paralar bile büyük haksız kazançlara ve kayıplara alet oluyor iken bu sanal paranın daha fazlasına alet olabileceği apaçık ortadadır. Döviz, altın ve benzerlerine para yatırıp fiyatları yükseldikçe satmak suretiyle para kazanmak fıkıh kurallarına göre caiz olsa da bir çeşit stokçuluk (kenz) olduğu, üretime katılmayan paranın topluma da faydası bulunmadığı için takva sahibi müslümanların tercih etmemeleri gereken bir kazanç yoludur. Sanal para alıp satarak para kazanmak ise yukarıda açıklanan özellikleri sebebiyle caiz değildir” (www.yenisafak.com, 2018) demektedir.

İslam hukuku perspektifinden konuyu inceleyen araştırmacılardan Şevki İbrahim Allâm (www.dar-alifta.org, 2018) ve Müfti Faraz Adam bitcoin'in henüz geçerli bir para çeşidi olarak kabul edilemeyeceğini (Adam, 2017:40-45), Servet Bayındır da bazı belirsizlikler ve riskler nedeniyle bitcoin'e şüpheyle yaklaşmak gerektiğini belirtmektedir. Buna karşılık Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-Akıl ve Charles Evans bitcoin'in kağıt paralar gibi itibari değere sahip bir para olduğu söylemektedirler (Akıl, 2018:24,53; Evans, 2015:7). Hasan Doğan ise bitcoin ve kripto paranın aynı şey olmadığını, bitcoin'e şüpheyle bakılabileceğini ancak kripto paranın risklerinin bertaraf edildikten sonra para olarak işlem görebilmesinin mümkün olabileceğini ifade etmektedir (Doğan, 2018:248).

Yapılan açıklamalarda bitcoin'in risklerine ve suistimallere açık yönlerine dikkat çekilmektedir. Bu riskler bulunduğu sürece bitcoin'e şüpheyle yaklaşmak doğru olabilir. Ancak kripto paranın, para olma vasıflarını sağlaması durumunda geçerli bir para olarak kabul edilmesi mümkün olabilecektir. Devletlerin değerli varlıklara endeksli kripto para tedavüle çıkarmaları, Türkiye'de bu yönde çalışmalar başlatıldığına dair haberler, gelecekte kripto paraların tedavül edeceğinin işaretleridir. Dolayısıyla kripto para hakkında ileri sürülen risklerin bertaraf edilmesi yani “garar” bulunmaması durumunda kripto paranın hukuken para kabul edilmesinde bir sakınca görülmemektedir.

Kripto paraların, İslam hukuku açısından para olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır.

5.1. Hukukun Gayelerine Uygunluk

Mali konularda hukukun gayelerinin gözetilmesi gerektiği (Âşûr, 1996:250) açıklanmıştı. Bu sebeple kripto paraların bu gayelere uygunluğu sorgulanmaktadır. Hukuk, paranın revaçta yani dolaşımda olmasını öngörmektedir. Para meşru yolla, mümkün olduğu kadar insanların elinde dolaşımda olmalıdır. Paranın bize aidiyeti açık ve kesin olmalıdır. Ancak kripto paraların bu şartları sağlamasında sorunlar yaşanmaktadır. Zira kripto para her yerde işlem görmemekte, herkes tarafından kabul edilmemekte ve tamamen şifreli olduğu için bize ait olduğunu ispatlayabilmemiz imkansızdır. Şifreyi kaybettiğimiz takdirde parayı da kaybetmekteyiz ve bunu kimin aldığını bilmediğimiz gibi bu paranın bize ait olduğunun da hiçbir ispatı bulunmamakta ve geri döndürülememektedir.

5.2. Para Vasfı Şartlarına Uygunluk

Kripto paranın, İslam hukuku açısından para olarak kabul edilip edilemeyeceği öncelikli olarak tartışılmaktadır. İslam hukukunda bir şeyin para olarak işlem görebilmesi için onun mübadele aracı, değer ölçüsü, ödeme ve tasarruf vasıtası olarak tedavülde olması gerektiği bilinen bir husustur (Cessâs, 1986:III/170; Serahsî, 1983:XIV/2; İbn Kayyım, ty:156; İbnü'l-Hümâm, 1316h:VI/259; Ergin, 1969:30-32; Hasenî, 1989:30-31).

Esasen kullanıcılar arasında mübadele ve bir değer tespit aracı olarak güven veren paraların kullanımının caiz olduğu (kurul.diyinet.gov.tr, 2018) belirtilmektedir. Ancak Müfti Faraz Adam gibi kimi araştırmacılar kripto paraları bir mal olarak görmeyip, alınıp satılabilen bir şey kabul etmemekte ve İslam hukukunun meşru görmediği kurgusal bir yatırım olduğunu ileri sürmektedirler. Bunlara göre, kripto paraların maddi anlamda alınıp satılmaması, mülkiyete konu olması bakımından büyük problem teşkil ettiği, bu sebeple kripto paraların somut bir servete veya mülkiyete dayanmamasından hareketle fonksiyonu ve yararı baştan tartışmalı olduğu, bağımsız bir ölçülebilir değeri olmadığı, istikrar vasfını yitirdiği, kanuni değer taşımadığı, para olduğuna dair ciddi şüpheler bulunduğu, içerdiği risklerin, sebep ve amaçlarını yok ettiği, mübadele aracı olarak kullanılmasına meşruiyet sağlayacak bir örf de bulunmadığından dolayı para olarak kabul edilemeyeceği belirtilmektedir. Ancak kripto paraların gelecekte yaygınlaşması ve genel kabul görmesi, istikrara kavuşup makul çerçeveye oturtulması durumunda farklı yaklaşılabileceği de ifade edilmektedir (Adam, 2017:40-45).

Kripto paralarla ilgili olumsuz görüşlere karşılık Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-Akîl ve Charles Evans gibi araştırmacılar da, kripto paranın aynen kağıt paralar gibi değere sahip olduğunu tedavüldeki diğer paralardan bir farkı bulunmadığını buna karşılık kripto paranın karşılığının olmadığı iddiası ile bunların gayri meşru ve kullanımının da haram olduğu iddialarına karşı çıkararak bunların geçerli bir delil sunmadıklarını belirtirler. Bunlara göre, kağıt paralar da, itibari değer ifade eder ve dünyadaki para birimlerinin kaçının ne kadar karşılığının olduğu, hatta bazılarının karşılığının olup olmadığı da bilinmemektedir. Ayrıca bugün merkez bankalarının para basmalarının limitinin olmadığı, hatta bu durumun pek çok ülkede hiper enflasyona neden olduğu bilinmektedir. Yine kripto paraların transfer edilebilir ve dijital anlamda da olsa temsil kabiliyetini haiz bir nitelik arz ettiğini ileri sürülerek, bunların ticarete kullanılabilir, depolanabilir, geri alınabilir bir varlık olduğunu bu nedenle kripto paraların dijital bir sermaye olduğunu söylemektedirler (Akîl, 2018:24,53; Evans, 2015:7).

5.3. Paranın Devlet Otoritesice Kabulü

Paranın fonksiyonlarını icra edebilmesi insanların kabulü ve devletin tanınması önemlidir. İslam hukukçularından Hallâf'ın bir şeyin para olabilmesi için onda insanların mübâdelesini ve devletin kanun gücünü aradığı ve bu yaklaşımın bir çok hukukçu tarafından da kabul edildiği nakledilmektedir (Keleş, 1998:93). Kripto paralar, devlet veya genel otorite güvencesi yoksunluğu nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmaktadırlar bundan dolayı da kripto paraların, para politikası aracı olarak da kullanılamayacağı vurgulanmaktadır (Adam, 2017:45-46)

Kripto paraların devlet gibi muteber bir otorite tarafından tedavüle

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

sokulmamasından dolayı meşru olmadığı iddiasına karşı, bir nesnenin para olarak kabulünde devletçe basılma zorunluluğunun bulunmadığı, önemli olanın halkın kabul ve kullanımı olduğu günümüz iktisatçılarınca vurgulanmaktadır. Bununla beraber Rusya ve Venezuela tarafından tedavüle sokulmuş kripto paraların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla üzerinde belirsizlik bulunduğu ileri sürülemeyen, hem de bir devlet veya bir muteber otoritenin teminatını tekeffül ettiği kripto bir paranın kullanımı, tabii olarak meşruiyet zemini yakalayacağı öne sürülmektedir (Doğan, 2018:248).

Para olma vasfının devletin kabulüne bağlanması meselesi tartışmalı olmakla beraber teknolojinin gelişimiyle beraber günümüzde parasal işlemlerin çok fonksiyonel hale gelmesi ve handikaplarının da çoğalması insanlar arasındaki anlaşmazlıkların hukuki çözümünde, kanun gücünü dolayısıyla devletin para olarak kabulünü elzem kılmaktadır. Günümüzde hukuk sistemlerinin çoğu kripto para ile ilgili yasal düzenleme yapmadığından insanlar mağdur olabilmekte ve hak arayışında bulunamamaktadırlar. Bir şeyin para olmasında devletin kabulüne ihtiyaç olmasa da hak arayışı açısından hukuki düzenleme zorunludur.

5.4. Akdin Sıhhat Şartlarına Uygunluk

İslâm hukuku açısından *ikrah (zorlama)*, *hezl (ciddiyetsizlik)*, *garar (belirsizlik)* ve *zarar, cehalet (bilinmezlik)*, *gabn (aldanma)* ve *tağrir (aldatma)*, *galat (hata)*, *hile, haksız şart (fasid şart)* ve *faiz* gibi hususlar akitlerde bulunmamalıdır aksi halde mali işlemler geçersiz hale gelmektedir (Senhûrî, 1998:IV/126; Çeker, 2006:100-106; Apaydın, 1995:XII/417). Bu sebeple kripto para işlemlerinde bu durumlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu şartlara riayet edilmesi aynı zamanda tarafların zarara uğramalarını da önleyecektir. Bunlar içerisinde *garar*, *cehalet*, *gabn* ve *tağrir*, *hile* bulunmaması hususları kripto para işlemlerinde daha çok ön plana çıkmaktadır.

Garar, tehlike, risk demek olup kesin olmayan, şüpheli ve ihtimalli bir husus üzerine akit yapmaktır. Fakihler, *garar* içeren satışının sahih olmadığı üzerinde ittifak etmişlerdir (Zühaylî, 1989:V/300; Çeker, 2006:104; Dönmez, 1996:XIII/366). *Cehalet*, bilinmezlik anlamına gelir ve satılan malın, cins, nevi veya miktarı ile satış bedelinin cins, meblağ ve vadesinin bilinmemesi demektir (Dönmez, 1993:VII/221-222; Döndüren, 1993:125). *Gabn*, akidlerde değer yönünden farklılık ve denksizlik nedeniyle aldanma, *tağrir* ise çeşitli teşvik ve göz boyama vasıtalarını kullanarak eşyayı olduğundan başka türlü gösterme yoluyla aldatma manalarında kullanılmaktadır (Hammâd, 1996:99, 328. Zühaylî, 1989:V/164). *Hile* de hukukta, bir kimseyi istenen yönde bir irade beyanında bulundurmak için onda yanlış bir kanaat uyandırarak veya mevcut bulunan hatalı fikrin devamını sağlayarak yanıltmayı ifade etmektedir (Köse, 1998:XVIII/28). İslâm Hukuku, hukukî ve ticari muamele sahasında, riskli işlemlerden, belirsizlikten, aldanma ve aldatmadan uzak durarak insanların birbirlerine karşı tam manasıyla dürüst davranmalarını ve güvenmelerini istemiştir. Hz. Peygamberin “Bizi aldatan bizden değildir” (Müslim, “İmân”, 164; İbn Mâce, “Ticâret”, 36; Ebû Dâvûd, “Büyû”, 50; Tirmizi, “Büyû”, 74) emrinde olduğu gibi hiçbir aldatmayı doğru bulmamıştır.

Bu bağlamda Mısır Başmüftüsü Şevki İbrahim Allâm, kripto paraların piyasa dengesi ve emek anlayışına zarar verdiğini, kripto para kullanıcılarının

hukuki korumadan yoksun olduğunu, ilgili mercilerin etkisiz bırakıldığını, ölçü, değer ve bozma işlemlerinin hile, kandırma ve aldatmaya açık olduğunu, kripto para kullanımının gerek bireyler gerekse devletlere yönelik büyük tehlikeler taşıdığını, bunun da "zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek caiz değildir" (Mecelle, md.19) hukuk ilkesine aykırılık teşkil ettiğini söyleyerek kripto para kullanımının caiz olmadığını ifade etmektedir (www.dar-alifta.org, 2018).

Tüm bunlara rağmen akdin sıhhatini bozacak hususların yasal düzenlemeler ve devlet kontrolüyle giderilebileceği hatta kripto paraların piyasalardaki dolar gibi bazı paraların hâkimiyetini kırabileceği, para işlemi ve transferlerinde yeni bir alternatif sistemi oluşacağı ifade edilmektedir. Böylece kripto para sisteminin, bankacılık sistemini zamanla kısıtlayacak ve belki kısmen de olsa tasfiye edebileceği düşünülmektedir. Bütün bunların dışında kripto paranın belki de en önemli tarafı faiz uygulamasının bulunmamasıdır. Çünkü kripto para değişimi yapılamamaktadır. Kripto para alınabilmekte ama satışı neredeyse imkansızdır. Kripto para ile sadece dijital ortamda mal alış veriş yapılabilmektedir (Evans, 2015:4-7) Faizin İslam ekonomik sisteminin en önemli kırmızı çizgisi olduğu dikkate alındığında, bu durum, kripto paraların meşruiyeti için en önemli belirleyici özelliği haline gelmesi mümkündür (Doğan, 2018:246).

5.5. Engellenemez Risklerin Mevcudiyeti

Müfti Faraz Adam, kripto paraların, şifreli üretilmesi ve muhatabın bilinmemesi nedeniyle, güvenlik, teknolojik, kara para aklama, kaybolma, data ve işlem hatası, aracılık hizmeti, mevzuat, yapısal deflasyon, rekabet, ölçülebilirlik, tekel ve likidite riskleri gibi çok ciddi riskler taşıdığını bunun da paranın tedavül, şeffaflık, malın korunması ve adil paylaşım anlayışına ters düştüğünü söylemektedir (Adam, 2017:34-39)

İslam hukukçusu Hayrettin Karaman da bir takım risklere dikkat çekerek, spekülasyonlara açık kripto paralardaki ani yükseliş ve düşüşlerin meydana getirdiği güvensizlik ve mağduriyetlerin oluştuğunu, tedavüle süreni, kurucusu, sorumlusu, merkezi, hatta sistemin kendisi belli olmayan, denetimsiz kripto paraların kontrolsüz biçimde suçlara alet olabileceğini hatta uyuşturucu, silah vs. tüccarlarına imkanlar sağlayabileceğini belirtmektedir (www.yenisafak.com, 2018). Ancak kripto paralarla ilgili olarak suç gelirlerinin, kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı gibi konularda düzenleme gerektiren geniş bir tartışma alanı bulunmaktadır. Özellikle de işlemlerin gerçek kimliklerle değil dijital sanal kimliklerle yapıyor olması, büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu çerçevede dünyada ve ülkemizde kripto paralarla ilgili yasal zeminin oluşturulması ve denetlenmesi gerekmektedir. Yalnız ülkelerin bunu tek başına yapabilmesi de şu an için zor görünmektedir. Zira kripto para sistemi merkezîyetçiliği peşinen reddettiği için el koymaya veya taraflar arasında transferi engellemeye müsait değildir (Doğan, 2018:239).

Kripto paranın şifreli olarak dijital ortamda internet ağı üzerinden işlem görmesi nedeniyle önemli risklerinden biri de internete erişim engelinin bulunmasıdır. İnternete erişim olmayan bir noktadan veya mevcut internet imkanının bir şekilde ortadan kalkması halinde kullanıcı ile hesabı/kripto parası arasındaki ilişki kopmaktadır. Kripto hesaptan gerçekleştirilen işlemlerin geri alınamaması, hesabın kaybolma riskleri de kripto paralar

---

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

hakkında ciddi güven sorunları oluşturmaktadır. Bu çerçevede kripto paraların saklandığı ana bilgisayarların sabit disklerinin beklenmedik biçimde bozulması ve veri kaybı yaşaması, virüs ve benzeri saldırılara maruz kalması da hukuki ve teknik problemler ortaya çıkarmaktadır (Doğan, 2018:239).

5.6. Sebepsiz Zenginleşme

Kripto paraların haksız ve sebepsiz zenginleşmeye alet olabileceğine dikkat çekilmekte ve her ne kadar döviz alım satımı gibi yöntemlerle para kazanmak meşru ise de stokçuluk (kenz) kapsamında değerlendirilebilecek biriktirmenin burada da geçerli olduğu, üretime katılmayan paranın topluma yarar sağlamayacağı ve takva sahibi Müslümanların tercih etmemeleri gereken bir kazanç yolu olduğu belirtilmektedir. Böylece İslami finansın hedeflerine uymayan, reel ekonomiye, mal-hizmet üretimi ve istihdama katkıda bulunmayan, saadet zinciri gibi bir manzaranın ortaya çıkmasına sebebiyet veren, bazı insanların mağduriyetlerine, bazı insanların haksız ve sebepsiz zenginleşmesine yol açan dijital kripto (sanal) paraların kullanımına, alınıp satılmasından kazanç sağlanmasının caiz olmayacağı ifade edilmektedir (kurul.diyagnet.gov.tr, 2018; www.yenisafak.com, 2018; Adam, 2017:44).

Ancak döviz, altın ve benzerlerine para yatırmak ve fiyatları arttığında bunları satmak ve böylece para kazanmak zaten caiz görüldüğünden kripto paranın da döviz, altın ve benzeri yatırım araçlarının tümü gibi spekülasyona açık olması mümkün olduğundan bunun da haram olarak nitelendirilmesi doğru bulunmamaktadır.

5.7. Kripto Para ve Cuâle

Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-Akîl, kripto paranın temelinde yer alan madencilik işlemi ile gerçekleştirilecek bir işe karşı ücret, ödül taahhüdü ve vaadini ifade eden cuâle (Aydın, 1993:VIII/77) akdi arasında bir benzerlik ileri sürerek kripto paranın caiz olduğunu söylemektedir. (Akîl, 2018:41).

İslam hukukunda, kaçan bir hayvanı yakalayacak kimseye veya bir hastayı iyileştirecek doktora ücret vaad etme örnekleri üzerinden izah edilen cüâle, Hanefî mezhebine göre işi yapacak tarafın ve yapılacak işin süresinin bilinmemesi nedeniyle fasit kabul edilmektedir. Ancak Şafîî, Hanbelî ve Malîkî mezhepleri Yûsuf suresi 72. ayeti ile akrep sokan kişiyi iyileştirmek şartıyla okuyan sahâbînin davranışının Hz. Peygamber tarafından tasvip edilmesini (Buhari, İcare, 16; Müslim, Selam, 66) delil getirerek ihtiyaç sebebiyle cuâleyi geçerli kabul etmişlerdir. Cuâlenin hukuken borç doğurucu biçimde geçerli olabilmesi için taraflar, irade beyanı, yapılacak iş, versilecek ücret olmak üzere dört ana unsurun bir arada bulunması gerekli görülmektedir. Herkese yönelik mükâfat vaadinde de işi tamamlayan kimsenin belirlenen ücrete hak kazanacağı kabul edilmektedir (Aydın, 1993:VIII/78; Kahveci, 2015:98-99).

Abdullah el-Akîl'e göre, bitcoin madenciliği de, aslında yapanın karşılığında mükâfat elde ettiği belirli bir eylemdir ve bu da süren mali işlemlerin elektronik para ağına çok kısa süre içinde kaydedilmesidir. Bahsi geçen işlem bu açıdan bir tür cuâle akdi gibi kabul edilebilir. Nitekim cuâle, mubah olmak kaydıyla işverenin istediği bir işin, meçhul olsa dahi yapılması veya ona bir süreliğine hizmet edilmesi karşılığında işverenin belirlediği ücrettir Buna göre, teknik bilgisiyle uzun emek sonunda dijital ortamda bitcoin

elde eden insanın bu paraya (ödüle) sahip olması mümkündür (Akıl, 2018:41-42).

6. SONUÇ

Kripto para konusunda hukuki alt yapı eksikliğinin bulunması ve somut bir varlığa dayanmaması gibi bazı belirsizlikler bulunmakla beraber devlet tarafından para olarak tanınmamış olması nedeniyle de iktisadi piyasada henüz mübadele aracı ve değer ölçüsü vasıflarına tam olarak ulaşmamıştır. Ancak Rusya ve Venezuela gibi devletler tarafından bir varlığa dayalı olarak kripto para tedavül etmeleri, Türkiye’de de bu yönde çalışmalar olduğu yönündeki haberler gelecekte kripto parayla ilgili yeni gelişmeler olmasının muhtemel olduğunu göstermektedir. Kripto paranın durumuyla ilgili ulaşılan neticeler ise şunlardır.

1-İslam hukukunda faiz, garar, gabn ve tağrir yasağı gibi haksız kazanç yollarının engellenmesi, zarar verilmemesi ve adaletin sağlanması yönünde iktisadi hayata yönelik genel düzenlemeler bulunmaktadır.

2-Bir şeyin para olabilmesi için ortak değer ölçüsü ve mübadele aracı vasfını kazanması gerekir. Para vasfını kazanma insanların kabulüyle gerçekleşir. Zira tarihte devlet otoritesinin olmadığı toplumlarda para fonksiyonlarını gerçekleştiren birçok madde para olarak tedavül etmiştir. Bu sebeple bir şeyin para özelliğine sahip olmasında devletin kabulü şart olmamakla beraber ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümü ve hakların korunması için günümüzde devletin kabulü elzemdir. Çünkü çağımızda finans işlemleri küçük toplumlar arasında değil küresel boyutta cereyan etmektedir.

3-Teorik olarak kripto paralar insanlar tarafından mübadele aracı ve değer ölçü birimi olarak kabul edildiği takdirde aynen kağıt paralar gibi para olma özelliğine kavuşurlar ve tüm para fonksiyonlarına sahip olabilirler. Teknolojik gelişmeler doğrultusunda ihtiyaçlara göre ekonomik hayatımıza yeni para veya ödeme, transfer, tasarruf enstrümanlarının girmesi mümkündür.

4-Kripto paralarla ilgili bir takım riskler bulunmaktadır. Risk her zaman ve her para için mümkündür. Savaş dönemlerinde altında dahi risklerin baş gösterdiği bir vakiydir. Bu nedenle risklerin varlığı bir şeyin para vasfını yok etmez. Devletler yapacakları yasal düzenlemelerle bu risklere karşı tedbir almalıdırlar. Yalnız kripto paralar için uluslararası düzeyde yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

5-Kripto para ile Bitcoin birbirine karıştırılmamalıdır. Bitcoin bir kripto paradır ama kendine has özellikleri bulunmaktadır. Bitcoin’in kontrol edilememe, gizlilik, belirsizlik, güvensizlik gibi bünyesinde çok ciddi riskler barındırmaktadır ve bu risklerin izalesi bitcoin özelinde çok mümkün de görülmemektedir. Bu yüksek “garar” durumu da büyük zararlara yol açabileceği için şimdilik bitcoin’e karşı mesafeli durulmalıdır.

6-Devletler ve izin verilmiş kuruluşlar da kripto para tedavüle sokabilirler. Bu bağlamda kripto paraların bir devlet ya da otoritenin güvencesi altında olmadığı iddiası temelinde yükselen gayri meşruluk yargısı bu nedenle çok yerinde bir eleştiri değildir. Zira şu an Rusya’nın Ethrium, Venezuela’nın Petro ismiyle kripto paraları bulunmaktadır. İleride Türkiye’de bir varlığa endeksli kripto para tedavül etmesi muhtemeldir.

7-Bir takım riskler nedeniyle kripto paraların tümünden meşru olmadığı

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

---

gibi bir hüküm verilmemelidir. Bazı menfi durumlar tabi ki göz ardı edilemez Ancak kripto para sistemi, aslında ıslah edilebilecek menfi yönlerinden dolayı yok farz edilmemelidir. Zira gelecekte bu eksiklikler giderilmek ve hukuki altyapı oluşturulmak suretiyle çok sayıda kripto para tedavül edebilir.

KAYNAKÇA

- Adam, Mufti Faraz (2017) “**Bitcoin: Shariah Compliant?**”, <https://afinanceorg.files.wordpress.com/2017/08/research-paper-on-bitcoin-mufti-faraz-adam.pdf> (08.11.2018).
- Akıl, Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab (2018) “**el-Ahkâmu'l-Fikhiyyetü'l-Muteallika bi'l-Amelâti'l-Elektruniyye**”, el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye Vezâretü't-Ta'lîm el-Câmiatü'l-İslâmiyye bi'l-Medîneti'l-Münevver, <http://iefpedia.com/arab/wp-content/uploads/2018/01/Bitcoin4.pdf> (08.11.2018).
- Allâm, Şevki İbrahim (2017) “**Tedâvül Umleti'l-Bitkoin ve Teâmül bihâ**”, <http://www.dar-alifta.org/ar/ViewFatwa.aspx?sec=fatwa&ID=14139> (12.11.2018).
- Alpago, Hasan (2018), “**Bitcoin'den Selfcoin'e Kripto Para**”, Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi, Cit:3, Sayı:2, ss.411-428.
- Apaydın, Yunus (1995), “**Fesad**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Artuk, İbrahim (1995), “**Fels**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul.
- Âşûr, Muhammed Tahir (1996), **İslam Hukuk Felsefesi**, Çeviren, Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Ateş, Leyla (2014), “**Bitcoin: Sanal Para ve Vergileme**”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:308, ss.131-141.
- Ateş, Burcu Aslantaş (2016), “**Kripto Para Birimleri, Bitcoin ve Muhasebesi**”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, ss.349-366.
- Aydın, Mehmet Âkif (1993), “**Cuâle**”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV yayınları, İstanbul.
- Bayındır, Abdülaziz (2016), **Ticaret ve Faiz**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (1986), **Büyük İslâm İlmihali**, Bilmen Yayınevi, İstanbul.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim (1981), **el-Câmiu's-Sahîh**, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî (1986), **Ahkâmü'l-Kur'ân**, Daru'l-Kitâbi'l-Arabî Yay., Beyrut.
- Çarkacıoğlu, Abdurrahman (2016) “**Kripto-Para Bitcoin**”, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130> (11.11.2018)
- Çeker, Orhan (2006), **İslâm Hukuku'nda Akidler**, A.H.İ. Yayınları, İstanbul. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/38212/diital-kripto-paralarin-kullaniminin-dini-hukmu-nedir-> (08.11.2018).
- Doğan, Hasan (2018), “**İslam Hukuku Açısından Kripto Paralar ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi**”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:26, Sayı:2, ss.225-253.

- Döndüren, Hamdi (1987), “İslâm'da Para, Kredi Ve Enflasyon İlişkileri”, Para Faiz ve İslâm, İlmi Neşriyat, İstanbul.
- Dönmez, İbrahim Kâfi (1993), “Cehalet”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî es-Sicistânî (1981), **Süneni Ebî Dâvûd**, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- ECB, European Central Bank (2015) “**Virtual Currency Schemes- a Further Analysis**”,
<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf> (09.11.2018).
- Ege, Börteçin (2013) “**Sanal Dünyanın Gerçek Parası: Bitcoin**”, Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı:Kasım, ss. 22-26.
- Erdoğan, Mehmet (2013), **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Ensay yayınları, İstanbul.
- Ergin, Feridun (1969), **Para Siyaseti**, İstanbul Üniv. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Erkal, Mehmet (1987), “**Madeni Para Banknot ve Kağıt Para Mübadelesinde Faiz**”, Para Faiz Ve İslâm, İlmi Neşriyat, İstanbul.
- Evans, Charles W. (2015) “**Bitcoin in Islamic Banking and Finance**”, Journal of Islamic Banking and Finance, <http://jibfnet.com/journals/jibf/Vol 3 No 1 June 2015/1.pdf> (11.11.2018).
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ale'l-Muğrî (ts.), **el-Misbâhü'l-Münîr**, Mektebetü'l-İlmiyye Yayınları, Beyrut.
- Gözübenli, Beşir (1987), “**Para Kavramına İslâmî Yaklaşım Üzerine Bazı Düşünceler**”, Para, Faiz ve İslâm, İlmi Neşriyat, İstanbul.
- Hammâd, Nezih (1996), **İktisadî Fıkıh Terimleri**, Çeviren: Recep Ulusoy, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Hamidullah, Muhammad (1990), **İslâm Peygamberi**, Tercüme, Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- Hasenî, Ahmed (1996), **İslam'da Para**, Çeviren Adem Esen, İz Yayıncılık, İstanbul.
<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (11.11.2018)
<https://coinmarketcap.com/> (11.11.2018)
<https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/> (11.11.2018)
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin (1987), **Reddü'l- Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Haşiyetü İbn Âbidîn**, Daru'l-Hayai't-Turâsi'l-Arabî Yay., Beyrut.
- İbnü'l-Hümâm, Kemalüddîn Muhammed Abdülvâhid el-Ma'rûf (h.1316), **Fethu'l-Kadîr**, Dâru's-Sadr Yay., Beyrut.
- İbn Kayyım, Şemsuddin Ebi Abdullah Muhammed b. Ebi Bekir el-Cevziyye (ts.), **A'lâmü'l-Muvakkîin**, Ezher Fakültesi Kütüphanesi, Ezher-Kahire.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (1981), **Sünen-i İbn Mâce**, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmet (1985), **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid**, Kahraman Yayınları, İstanbul.
- Kahveci, Nuri (2015), **Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku**, Hikmetevi yayınları, İstanbul.
- Karaman, Hayrettin (2017) “**Sanal para (bitcoin, bitpara)**”, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/sanal-para->

İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para

- [bitcoin-bitpara-2041314](#) (08.11.2018).
- Keleş, Ali (1998), **İslam'a Göre Para Kavramı**, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Köse, Saffet (1998), "**Hile**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Mecelle (1982), **Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye**, Tercüme, Ali Himmet Berki, Hikmet Yayınları, İstanbul.
- Miras, Kâmil (1980), **Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Merginânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu Bekir (h.1316), **el-Hidaye** (Fethu'l-Kadir ile Beraber) Daru's-Sadr Yay., Beyrut.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn b. el-Haccâc (1992), **el-Câmiu's-Sahîh**, Çağrı Yay., İstanbul.
- Nakamoto, Satoshi (2009) "**Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System**" <http://www.bitcoin.org/bitcoin.pdf> (08.11.2018).
- Orhan, Osman- Erdoğan, Seyfettin (2002), **Para Politikası**, Avcı Ofset, İstanbul.
- Orman, Sabri (2015), "**Modern İktisat Literatüründe Para Kredi ve Faiz**", Para Faiz ve İslam, Çınar Matbaası, İstanbul.
- Özcan, Abdullah (1989), **el-Ecel fî Akdi'l-Bey'**, Doktora Tezi, Ümmü'l-Kurâ Üniv., Mekke.
- Samuelson, Paul A. (1982), **İktisat**, Tercüme, Demir Demirgil, Mentş Kitabevi Yay., İstanbul.
- Senhûrî, Abdurrezzâk Ahmed (1998), **Masâdiru'l-Hakki fi'l-Fıkhi'l-İslâmî**, el-Halebi'l-Hukukî Yayınları. Beyrut.
- Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ebi Sehl (1983), **Kitabu'l-Mebsut**, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, Asuman (2014), "**Sanal Para Bitcoin**", The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, Cilt:4, Sayı:3, ss.1-14.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrâhim b. Ali b. Yûsuf (2003), **el-Mühezzeb fî Fıkhi'l-İmam eş-Şâfiî**, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut.
- Tabakoğlu, Ahmet (1987), "**İslâm'da Para Politikası Hakkında Bir Deneme**", Para, Faiz ve İslâm, İlmi Neşriyat, İstanbul.
- TDK (1988), **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre s-Sülemî (1981), **Sünen-i Tirmizî**, Çağrı Yayınevi, İstanbul.
- Turan, Zübeyir (2018), "**Kripto Paralar, Bitcoin, Blockhain, Petro Gold, Dijital Para ve Kullanım Alanları**", Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:3, ss.1-5.
- Yeniçeri, Celal (1993), "**Cehbezlik**", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, Armağan – Bozkurt, Ebru (2015) "**Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları'na Hukuki Bir Bakış**", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 73, Sayı 2, İstanbul, ss.173-220.
- Zühaylî, Vehbe (1989), **el-Fıkhu'l İslâmî ve Edilletühü**, Daru'l-Fikir, Dimeşk.

